

Rūdolfis Rubenis, Mg.hist.

Latvijas Universitātes Muzejs, krājuma glabātājs

Poļu studentu korporācijas *Welecja* piemiņas plāksne

Rīgas Politehnikuma/Rīgas Politehniskā institūta vēsturē liela ietekme bijusi arī poļiem gan tehnisko zinātņu, gan studentu dzīves organizēšanā. Līdz 1918. gadam RP/RPI studēja ap 2000 poļu, kuri dažu gadu laikā sasniedza 25% un 30% no studentu kopskaita RPI, pārsniedzot pat Baltijas ģenerālgubernatūras vācbaltiešu, krievu un latviešu studentu skaitu.¹ Lielā poļu studentu skaita ietekmē izveidojās spēcīga un aktīva poļu akadēmiskā dzīve, kas izpaudās ar poļu akadēmisko mūža organizāciju darbību. ZEM LUPAS ietvaros LU Muzeja iepazīstina interesentus ar poļu studentu korporācijas *Welecja* piemiņas plāksni.

Poļu studentu korporācijas
Welecja piemiņas plāksne (LU
Muzeja krājums)

Welecja plāksnes pamats ir izgatavots no koka, ko rotā metāla krāsu vairogs ar nosaukumu. Vairogs sastāv no trim krāsām, kas spoguļattēlā ir pavirzītas no labās puses augšā uz kreiso pusi apakšā. Krāsas ir zaļš-sudrabs-gaiši zils, un uz sudraba krāsas ir *Welecja* cirķelis. Krāsu nozīme – zaļš simbolizē cerību, sudrabs taisnību un gaiši zils draudzību. Cirķelis ir kaligrāfiska rakstu zīmes savijums, kas skan šādi: *Vivat, Crescat, floreat Welecja Inaternum!* (tulkojumā no latīņu valodas “Dzīvo, zeļ, plaukst *Welecja* mūžu mūžos”). Šādus līdzīgus cirķeļus izmanto ne tikai poļu, bet arī latviešu, krievu un igauņu studentu/šu korporācijas uz saviem ģērboņiem (vapeņiem) un biedru kandidātu melnās krāsas deķeļiem (latviešu studenšu korporācijās biedru kandidātes nevelk melnos krāsu deķeļus, bet gan savus studenšu korporāciju cirķeļus piesprauž pie apģērba krūšu kurvja daļas).

Apakšā krāsu vairogam ir no metāla izgatavota devīzes lente, uz kuras ir uzrakstīts teksts: *Viribus Unitis-Suum Cuique* (tulkojumā no latīņu valodas: Kopīgiem spēkiem, katrs par katru). Devīzi norāda uz pamatprincipu, kas vieno poļu studentu korporācijas *Welecja* locekļus. Savukārt zem pašas devīzes ir norādīts dibināšanas teksts: K! (Korporācija) *Welecja* – Rīga 1885 (tulkojumā no poļu valodas “Korporācija *Welecja* – Rīga, dibināta 1885. gadā”).

Welecja dibināta 1883. gada 4. oktobrī kā Rīgas Politehnikuma (vēlāk Rīgas Politehniskā institūta) poļu studentu korporācijas *Ferronia*, ko tā paša gada 23. oktobrī pārsauca par *Veletia*. Savā iekšējā sadzīvē korporācijas locekļi vienmēr lietoja polisko nosaukumu *Welecja*, bet ārējā

¹ *Latvijas Universitāte* 75. Rīga: Latvijas Universitāte. 1994, 30. lpp.

sadzīvē latīnisko nosaukumu *Veletia*. Šāds nosaukumu lietošanas princips tiek ievērots arī mūsdienā Polijā. Sākoties Pirmajam Pasaules karam (1914-1918), *Welecja* savu darbību daļēji pārtrauca un pārcēlās no Rīgas uz Maskavu, kad RPI evakuējās ar visiem mācībspēkiem un studentiem. Kad 1918. gada martā tika noslēgts miera līgums Brestļitovskā (mūsdienās Bresta, uz Polijas-Baltkrievijas robežas) starp Padomju Krieviju (1917-1922) un Vācijas impēriju (1917-1918), RPI reevakuējās uz Rīgu, taču poļu studentu korporācija *Welecja* pārcēlās uz Varšavu, kur tikai 1920. gadā pilnībā atjaunoja savu darbību neatkarīgajā Polijas valstī.²

Poļu studentu korporācijas *Welecja* u.c. akadēmisko mūža organizāciju izveide ir saistīta ar vēsturiskiem apstākļiem 1863.-1864. gadā, kad pēc poļu nacionālās sacelšanās apspiešanas Krievijas impērijas valdība slēdza Varšavas universitāti un stingri ierobežoja poļu studentu uzņemšanu Krievijas impērijas augstskolās. Poļiem vajadzēja braukt mācīties vai nu uz ārzemēm (Austroungārijas un Vāciju impērijām, vai arī uz Šveici), vai uz Rīgu, Baltijas ģenerālgubernatūru, kur vācbaltiešu kultūras autonomija bija ļoti nostiprinājusies RP/RPI. Poļi vāciskajai videi spēja pielāgoties daudz labāk nekā krieviskajai videi, kas tika mērķtiecīgi nostiprināta Varšavas guberņā.³

Ņemot vērā Krievijas impērijas poļu apspiešanas politiku 19. gs. otrajā pusē, *Welecja* kopš savas dibināšanas 1885. gadā un līdz pat šodienai ir aktīva, demokrātiski noskaņota poļu studentu korporācija, kas, pretstatā konservatīvajai *Arkonja* (dibināta pie RP/RPI 1879. gada 9. maijā), apvienoja pilsētnieku inteliģenci un pilsoniski noskaņotus jauniešus, nevis aristokrātisku ģimeņu locekļus un radniekus. *Welecja* locekļu bija demokrātiski noskaņoti poļu nacionālisti, kuri iestājās par poļu tautības tiesībām Krievijas impērijā un Polijas atjaunošanu kā demokrātisku valsti.⁴ Ņemot vērā *Welecjas* lielo atbalstu pilsoniskumam un demokrātijai, šajā studentu korporācijā iestājās ievērojamais ķīmijas tehnoloģijas speciālists un turpmākais Polijas Valsts Prezidents Ignācijs Moscickis, kurš studēja RP Ķīmijas departamentā. I. Moscickis bija arī Ļvivas (Ļvovas) Politehniskā institūta profesors no 1912. līdz 1921. gadam.⁵

I. Moscickis starpkaru laikā bija Polijas Valsts prezidentu no 1926. līdz 1939. gadam, kad valstī pastāvēja autoritāra diktatūra. Taču, 1935. gada aprīlī pieņemot jaunu Polijas konstitūciju, notika pārmaiņas Polijas prezidenta pienākumos, kas ļāva I. Moscickim saglabāt šķietamu demokrātiju; Polijā no 1935. gada aprīļa līdz 1939. gada septembrim pastāvēja ierobežota (konstitucionāla) autoritārā diktatūra. Ņemot vērā *Welecja* locekļu pilsonisko un nacionāli-demokrātisko nostāju, I. Moscickis bija viens no Centrāleiropas un Austrumeiropas reģiona politiķiem, kurš centās saglabāt demokrātiju laikā, kad reģiona valstīs, tajā skaitā Latvijā, izveidojās autoritārie režīmi.⁶

² Ščerbinskis, Valters (sast.). Uzticīgi draugam: Latvijas studējošo slēgtās mūža organizācijas. Rīga: Prezidiju Konvents. 2010, 101.-102. lpp.

³ *Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā (1. daļa): Rīgas Politehnikums, Rīgas Politehniskais institūts (1862-1919)*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte. 2002, 102. lpp.

⁴ Laščkovskis, Mihails. Poļu akadēmiskā dzīve Rīgas Politehnikumā (1862-1918). 115. lpp. No: Jaņickis, Arkādjušs. Laščkovskis, Mihails. Jēkabsons, Ēriks. Polentechnikum. Varšava: Polijas Republikas Kultūras un Nacionālā mantojuma ministrijas Kultūras mantojuma departaments. 2012, 198 lpp.

⁵ *Latvijas Universitāte* 75, 30. lpp.

⁶ *15. maija Latvija*. Rīga: AS "Latvijas Mediji". 2017, 29. lpp.

1939. gada 17. septembrī Otrā Pasaules kara sākumā, kad Polijas valsti iznīcināja nacionālsociālistiskā Vācijas un PSRS, I. Moscicka Polijas valdība devās trimdā uz Rumāniju, kur tā tika internēta. Atrodies Rumānijā, I. Moscickis nodeva prezidenta pilnvaras Polijas armijas ģenerālim Vladislavam Sikorskim, kurš uzturēja Polijas tiesisko kontinuitāti Otrajā pasaules karā ārpus Polijas teritorijas, kas bija sadalīta starp nacionālsociālistisko Vāciju un PSRS.⁷ Polijas vēstniecība Bukarestē panāca Polijas trimdas valdības un pārpalikušo Polijas armijas atbrīvošanu no internēšanas, evakuējot pa Melno jūru, Egejas jūru un Vidusjūru un pa sauszemi caur Dienvidslāviju, Ungāriju un Grieķiju uz Franciju. Pēc Francijas sakāves 1940. gada jūnijā poļi evakuējās uz Lielbritāniju, no kurienes viņi turpināja iesaistīties karadarbībā. Tie tika integrēti Lielbritānijas bruņoto spēku sastāvā, kas turpināja iesaisti Otrajā pasaules karā pret nacionālsociālistisko Vāciju. Tomēr trimdas valdība nepanāca Polijas neatkarības atjaunošanu pēc Otrā pasaules kara, kad Polija kļuva par PSRS satelītvalsti līdz Aukstā kara beigām; trimdas valdība turpināja savu darbību līdz 20. gs. 90. gadiem.⁸

Welecja pārtrauca savu oficiālo darbību 1939. gada septembrī, sākoties Otrajam pasaules karam. Pēc tam 1940. gada 23. jūlijā sekoja nacionālsociālistiskās Vācijas okupācijas iestāžu lēmums slēgt visas poļu sabiedriskās organizācijas, tajā skaitā arī studentu korporācijas. Kara laikā un pēc Otrā pasaules kara komunistiskajā Polijā *Welecja* locekļi organizēja nelegālas, slepenas sanāksmes; komunistiskā diktatūra Polijā bija kriminalizējusi studentu korporāciju darbību. Taču poļu korporanti turpināja darbību arī trimdā, kad 1939. gadā liela *Welecja* locekļu grupa Lielbritānijā izveidoja (vecbiedru) filistru konventu Londonā. Organizatoriski pastāvēja tikai oficiālā grupa jeb konvents Londonā, kaut arī paši *Welecja* locekļi bija izkaisīti pa visu pasauli. Piemēram, Kanādā un Austrālijā bija pa 3 locekļiem katrā valstī, kuri organizēja nelielas sanāksmes. Trimdas laikā izveidotās *Welecja* kopas beidza pastāvēt 20. gs. 90. gadu beigās, kad nomira pēdējie tās vecbiedri. Trimdas korporantu aktivitāšu beigas sakrita ar Polijas demokratizāciju, kad *Welecja* varēja pilnībā atjaunot savu darbību Polijā kopš Otrā pasaules kara beigām; *Welecja* turpina aktīvi darboties mūsdienā Polijā.⁹

Lai gan *Welecja* starpkaru laikā turpināja darboties jaunajā Polijas valstī, Latvijā pastāvēja citas poļu studentu akadēmiskās mūža organizācijas – studentu korporācija *Fraternitas Sarmatica* (1929-1940) un studenšu korporācija *Plateria* (1930-1940). Tas apstiprina faktu, ka poļu akadēmiskā dzīve, kas bija izveidojusies 19. gs. otrajā pusē Rīgā, Vidzemes guberņā, turpināja būt aktīva neatkarīgajā Latvijas valstī līdz pat PSRS okupācijai 1940. gada jūnijā.¹⁰

Izmantotā literatūra

1. *Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā (1. daļa): Rīgas Politehnikums, Rīgas Politehniskais institūts (1862-1919)*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte. 2002, 295 lpp.;
2. **Beever, Antony.** *Der Zweite Welt Krieg*. München: C. Bertelsmann Verlag. 2014, 974 Seiten;
3. *Latvijas Universitāte 75*. Rīga: Latvijas Universitāte. 1994, 559 lpp.;

⁷ Palmers, Alans. *Baltijas jūras valstu un tautu vēsture*. Rīga: Apgāds "ATĒNA". 2007, 360. lpp.

⁸ Beever, Antony. *Der Zweite Welt Krieg*. München: C. Bertelsmann Verlag. 2014, Seite 46-47

⁹ Ščerbinskis, Valters (sast.), 101.-102. lpp.

¹⁰ *15. maija Latvija*, 141.-142. lpp.

4. **Laščkovskis, Mihails.** Poļu akadēmiskā dzīve Rīgas Politehnikumā (1862-1918). 115. lpp. No: Jaņickis, Arkādjušs. Laščkovskis, Mihails. *Jēkabsons, Ēriks. Polentechnikum.* Varšava: Polijas Republikas Kultūras un Nacionālā mantojuma ministrijas Kultūras mantojuma departaments. 2012, 198 lpp.;
5. **Palmers, Alans.** *Baltijas jūras valstu un tautu vēsture.* Rīga: Apgāds "ATĒNA". 2007, 483 lpp.;
6. **Ščerbinskis, Valters (sast.).** *Uzticīgi draugam: Latvijas studējošo slēgtās mūža organizācijas.* Rīga: Prezidiju Konvents. 2010, 199 lpp.;
7. *15. maija Latvija.* Rīga: AS "Latvijas Mediji". 2017, 503 lpp.